

УДК 340.12:342.7:341.3

<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-1-17-24-32><https://orcid.org/0000-0003-1812-6624>**Максимович Роман Олегович**

кандидат юридичних наук,
докторант, в.о. завідувача кафедри міжнародного та європейського права
факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

Смоляр Інна Павлівна<https://orcid.org/0009-0007-2879-186X>

студентка 2-го курсу магістратури,
групи МП-206м
кафедри міжнародного та європейського права факультету
міжнародних відносин
Національного авіаційного університету

ФІЛОСОФІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ТА ПРАВА ПРАВ ЛЮДИНИ В ОБМЕЖЕННЯХ НА ВОРОЖІ ДІЇ

***Анотація.** Вибір теми дослідження полягає у все більшому усвідомленні актуальності поєднання гуманітарного права з правом прав людини для захисту людей у збройних конфліктах. В аспекті того, що обидві галузі права тепер мають набагато більший міжнародний профіль і є регулярно використовуваними разом у роботі як міжнародних, так і недержавних організацій. Фундаментальні концепції законів війни залишилися по суті незмінними і все ще базуються на балансі між військовою необхідністю та гуманністю. Міжнародне гуманітарне право (МГП) і Міжнародне право прав людини (МППЛ) є взаємодоповнюючими джерелами права, які іноді можуть вступати в конфлікт. Відносини між МГП та МППЛ є складними та еволюційними. Традиційно міжнародне право прав людини і міжнародне гуманітарне право є двома різними законами з різними предметами та різними коренями, і протягом тривалого часу вони розвивалися без особливого взаємного впливу. Оскільки право прав людини та гуманітарне право мають абсолютно різні історичні витоки, то кодифікація цих законів до недавнього часу йшла абсолютно різними шляхами. До порівняно недавнього часу існувало загальноприйняте припущення, що МППЛ не застосовується в ситуаціях збройного конфлікту, тобто тоді, коли застосовується МГП. Однак зараз визнається, що МППЛ продовжує застосовуватися навіть під час збройного конфлікту.*

*Стаття визначає деякі параметри, які можуть інформувати щодо взаємодії між правами людини та гуманітарним правом у певній ситуації. Дійсно, їхню взаємодію повинні регулювати дві основні концепції: доповнюваність і взаємний вплив відповідних норм у більшості випадків, а в деяких випадках перевага більш конкретної норми (*lex specialis*), коли існує протиріччя між двома нормами права.*

У контексті сучасних викликів, що підтримуються під час збройних конфліктів, соціальна держава змінює ключову роль у забезпеченні підтримки прав людини та міжнародного гуманітарного права. Вона повинна забезпечити не тільки правовий захист своїх громадян, але й активно сприяти розвитку міжнародної співпраці з наданням захисту цивільних осіб, які постраждали від конфліктів. Соціальна держава, орієнтуючись на принципи гуманності та справедливості, забезпечує механізми, які дозволяють уникати насильства та знуцання з боку державних і недержавних діячів, надаючи підтримку постраждалим категоріям населення, зокрема:

- забезпечення ефективного захисту прав людини в умовах війни вимагає від соціальної держави інтеграції принципів міжнародного гуманітарного права та прав людини в національні правові системи. Такий підхід дозволяє зміцнити правову відповідальність держави за дотримання міжнародних стандартів, а також забезпечити ефективний моніторинг та відшкодування жертвам збройних конфліктів. Важливим аспектом є те, що соціальна влада повинна діяти як міжнародні правові норми та національні механізми, сприяючи їхньому впровадженню та забезпечуючи правосуддя для постраждалих, навіть у найскладніших умовах війни.

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, міжнародне право прав людини, застосування, конфлікт, принципи військової необхідності, гуманізм, окупація, компліментарність, соціальна держава

Annotation. *The choice of the research topic is based on the growing awareness of the relevance of combining humanitarian law with human rights law for the protection of people in armed conflicts. In terms of the fact that both branches of law now have a much greater international profile and are regularly used together in the work of both international and non-governmental organizations. The fundamental concepts of the laws of war have remained essentially unchanged and are still based on a balance between military necessity and humanity. International humanitarian law (IHL) and international human rights law (IHRL) are complementary sources of law that can sometimes come into conflict. The relationship between IHL and IHRL is complex and evolving. Traditionally, international human rights law and international humanitarian law have been two distinct laws with different subjects and different roots, and for a long time they have developed without much mutual influence. Since human rights law and humanitarian law have completely different historical origins, the codification of these laws has followed completely different paths until recently. Until relatively recently, there was a common assumption that IHRL did not apply in situations of armed conflict, i.e. when IHL applies. However, it is now recognized that IHRL continues to apply even in times of armed conflict.*

The article identifies some parameters that can inform the interaction between human rights and humanitarian law in a given situation. Indeed, their interaction should be governed by two main concepts: complementarity and mutual influence of the respective norms in most cases, and in some cases, the predominance of a more specific norm (lex specialis) when there is a conflict between the two norms of law.

In the context of modern challenges sustained during armed conflicts, the welfare state is changing its key role in ensuring support for human rights and international humanitarian law. It should not only provide legal protection for its citizens, but also actively promote the development of international cooperation to protect civilians affected by conflicts. The welfare state, guided by the principles of humanity and justice, provides mechanisms to avoid violence and abuse by state and non-state actors, providing support to the affected population, in particular

Ensuring effective protection of human rights in times of war requires the welfare state to integrate the principles of international humanitarian law and human rights into national legal systems. This approach allows to strengthen the legal responsibility of the state for compliance with international standards, as well as to ensure effective monitoring and compensation to victims of armed conflicts.

An important aspect is that social power should act as international legal norms and national mechanisms, promoting their implementation and ensuring justice for victims, even in the most difficult conditions of war.

Key words: international humanitarian law, international human rights law, application, conflict, principles of military necessity, humanism, occupation, complementarity, welfare state.

Постановка проблеми. Постановка питання міжнародного гуманітарного права (МГП) та прав людини в контексті збройних конфліктів є ключовою для розуміння того, як держави забезпечують захист своїх громадян та цивільного населення під час бойових дій. Однією з основоположних норм МГП є гуманність, яка полягає

в обов'язку держав забезпечувати захист осіб, що не беруть участі у конфлікті, таких як цивільні особи, медичний персонал та військовополонені. Водночас, міжнародне право прав людини доповнює МПП, гарантуючи права людей навіть в умовах збройних конфліктів. Хоча ці два правові режими мають спільні гуманістичні принципи, вони різняться за своїм походженням, змістом та сферою застосування, що ставить питання про необхідність їх узгодження для забезпечення ефективного правового захисту. [13]

Розмежування між міжнародним гуманітарним правом та правом прав людини також визначає, як ці норми взаємодіють у різних ситуаціях. МПП застосовується в умовах збройного конфлікту та має на меті мінімізувати наслідки війни, захищаючи некомбатантів, а право прав людини стосується захисту громадянських свобод і прав людей, навіть під час війни. Важливим є питання, як інтегрувати ці два системи права в рамках соціальної держави, що зобов'язана захищати права своїх громадян та міжнародні зобов'язання, забезпечуючи гуманні умови в умовах війни та збройних конфліктів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Підтвердженням актуальності обраної теми дослідження є активне вивчення у національній та зарубіжній науковій та практичній літературі, питання взаємодії МПП та МППЛ у міжнародній правовій системі й що знаходить свій відбиток у роботах таких авторів як: В.Ф. Антипенко, М.М. Гнатівський, О.В. Гороховська, А.О. Кориневич, В.В. Гутник, Т.Р. Короткий, Р. Абі-Сааба, Г. Акре, Х. Гасера, П. Гріма, К. Доди, С. Дітріха, К. Дормана, М. Ібанга, Є. Пеїча, В.М. Русинової, О.М. Трикоза та ін.

Мета даної статті полягає в аналізі взаємодії міжнародного гуманітарного права та права прав людини в умовах збройних конфліктів, а також у дослідженні їхнього застосування в рамках соціальної держави. Стаття прагне з'ясувати, яким чином ці правові режими можуть бути інтегровані для забезпечення належного захисту прав осіб, які постраждали внаслідок бойових дій, а також як національні суди та органи державної влади можуть сприяти реалізації міжнародних норм у національному праві. Крім того, розглядається важливість узгодження гуманітарних і правозахисних принципів у забезпеченні стабільності та захисту прав людини під час збройних конфліктів.

Методологічна основа дослідження базується на комплексному підході, який поєднує аналіз норм міжнародного гуманітарного права та права прав людини, а також практики їх застосування в умовах збройних конфліктів. У дослідженні використовуються методи порівняльного аналізу, який дозволяє виявити спільні та відмінні риси між двома правовими системами, а також методи юридичного інтерпретування для оцінки їх застосування на національному та міжнародному рівнях. Окрім того, важливим аспектом є дослідження прецедентної практики міжнародних судів, що забезпечує розуміння реального застосування норм у правозастосовчій практиці. Таким чином, методологія дослідження охоплює теоретичні, порівняльні та прикладні аспекти, що дозволяють дослідити механізми інтеграції міжнародного гуманітарного права та права прав людини у контексті соціальної держави.

Виклад основного матеріалу. Кодекс Лібера 1863 року, лежить в основі звичаєвого права війни, цей кодекс було застосовано як головну основу для розробки Гаазьких конвенцій 1899 і 1907 років, які, в свою чергу, вплинули на подальший розвиток військових кодексів. Кодекс Лібера вважався в той час таким, що загалом відображав звичаєве право, хоча в деяких місцях він особливо підкреслював важливість поваги до гуманітарного поведіння, яке на практиці не завжди надавалося. Традиційні «книги та наукові погляди» з гуманітарного права посилаються на основні принципи цього права як на принципи військової необхідності, гуманності та лицарства. [12] Однак більшість вчених-правовиків вказують на теорії впливових письменників, таких як Джон Локк, Томас Пейн або Жан-Жак Руссо, як на такі, що спричинили значний розвиток прав людини в революційних конституціях вісімнадцятого та дев'ятнадцятого століть. Ці теоретики школи природного права розмірковували над відносинами між урядом і людиною, щоб визначити основу для справедливого суспільства. Вони засновували свої теорії на аналізі природи людей та їхніх стосунків один з одним і

дійшли висновків щодо найкращих засобів забезпечення взаємної поваги та захисту. Обмеження на ворожу діяльність можна знайти в багатьох культурах і зазвичай вони походять з релігійних цінностей і розвитку військової філософії. Ступінь схожості цих звичаїв представляє особливий інтерес, і в цілому їх схожість стосується як до очікуваної поведінки учасників бойових дій між собою, так і до необхідності щадити не комбатантів.[3]

Історія міжнародного гуманітарного права, як його реальний розвиток, так і симбіотичні наративи про його розвиток, формувалася низкою акторів. Деякі з цих учасників були звичайними практиками міжнародного права, інші – менш. Деякі були особливо зацікавлені в розвитку права, інші мали більш складні цілі. Їхні пропозиції щодо міжнародного гуманітарного права були прийняті або відхилені з низки причин, включаючи як їхню відповідність чітким правовим формам, так і більш туманні дисциплінарні зобов'язання. Завдяки своїй роботі вони змогли запровадити, визначити, змінити та підтвердити міжнародне гуманітарне право.[11]

Існують відмінності в тому, коли і до кого застосовуються режими. МГП застосовується до всіх сторін конфлікту, але тільки там, де є збройний конфлікт. МППЛ застосовується до держав як у мирний час, так і під час збройного конфлікту, якщо тільки держава не відступила від відповідного права людини (і це відступлення є законним) МГП діє на всій території сторін конфлікту, а отже, завжди поширюється на війська, де б вони не воювали. З іншого боку, зобов'язання держави за МППЛ застосовуються лише в межах території цієї держави або коли люди перебувають під юрисдикцією цієї держави.[9] Екстериторіальне застосування МППЛ виникає за двох обставин:

- коли особа перебуває під владою і контролем агентів відповідної держави, наприклад, коли збройні сили держави затримують людей за межами території цієї держави;
- коли держава має ефективний контроль над територією за межами своїх кордонів, наприклад, під час військової окупації.

Як наслідок, навіть якщо держава бере участь у збройному конфлікті за кордоном, вона матиме зобов'язання як за МГП, так і за МППЛ. У більшості ситуацій матеріальні норми кожного з цих джерел права накладають подібні зобов'язання. Однак МППЛ вимагає, щоб держави виконували певні додаткові вимоги щодо планування та процедур. Ці вимоги включають вжиття заходів для запобігання порушенням прав людини - як власними військами держави, так і озброєними групами, що діють під її юрисдикцією.[4]

Зв'язок між міжнародним гуманітарним правом, правами людини та соціальної держави відбувається в тому, що соціальна держава повинна забезпечувати захист прав своїх громадян, навіть під час збройних конфліктів. Вона зобов'язана дотримуватися принципів гуманності, справедливості та захисту вразливих груп, таких як жінки, діти та біженці, що є частиною як міжнародного гуманітарного права, так і прав людини [13].

МГП застосовується до всіх учасників конфлікту і має на меті захист цивільних осіб, зокрема через заборону непотрібних викликів і підтримку гуманного поводження з військовополоненими та іншими особами, які не беруть участі у бойових діях. Соціальна держава в цьому контексті має активно інтегрувати гуманітарні принципи у свою політику, забезпечуючи правовий захист лише на території країни, але й за її межами, особливо під час військових операцій.

Таким чином, соціальна держава виконує свої міжнародні зобов'язання через створення умов для захисту прав людини, навіть у складних ситуаціях, таких як збройні конфлікти.

Принцип комплементарності (доповнюваності) юрисдикцій виражений у міжнародно-правових актах, найбільш послідовно втілений у Статуті Міжнародного кримінального суду й полягає у тому, що органи міжнародної юстиції здійснюючи міжнародне правосуддя доповнюють національні органи кримінальної юстиції. Аргумент про те, що комплементарність у розумінні науки не має місця в міжнародному праві - є не зовсім вірним твердженням, оскільки міжнародне та національне право не виключають одне одного. МППЛ та МГП не повинні взаємовиключати один одного, перш ніж можна буде продемонструвати

принцип комплементарності. Саме їх відповідне об'єднання в застосуванні в конфліктах будь-якого масштабу здатне забезпечити взаємодоповнення [2].

Насправді, сам принцип комплементарності, закріплений наприклад у Римському Статуті, визнає цю відмінність. Метою комплементарності є удосконалення застосування вже існуючої системи права. Подібним чином наука, здається, також розрізняла природу тіла та його поведінку, визнаючи дистанційний взаємозв'язок між «властивостями мікросистеми, такими як положення та імпульс, а не їхньою природою та природними видами».

Під час збройного конфлікту сторони конфлікту можуть застосовувати смертоносну силу проти ворожих комбатантів і цивільних осіб, які беруть безпосередню участь у бойових діях. Концептуально ці положення більше нагадують обмежувальні застереження, які часто зустрічаються в договорах про права людини. Деякі положення вводять обмеження в тіло захисної норми, по-перше, медичний персонал не може піддаватися нападу, якщо тільки він не здійснює ворожу військову поведінку. По-друге, певні захисні дії, передбачені законом, обмежуються воєнною ситуацією. Держави також повинні проводити ефективні та незалежні розслідування за наявності достовірних тверджень про порушення прав. У разі виявлення порушення держава зобов'язана забезпечити адекватний засіб правового захисту, а також ввести будь-які необхідні системні зміни, щоб уникнути повторення порушення. Право на життя є прикладом того, як ці два набори правил відрізняються [5].

Звертаючись тепер до природи права прав людини, видно, що походження цього права насправді зовсім інше і це мало великий вплив на його формування. Перше, що помічається при вивченні договорів з прав людини, це те, що вони побудовані у вигляді серії тверджень, кожне з яких встановлює право, яке всі люди мають в силу того, що вони є людьми. Таким чином, право зосереджується на цінності самих людей, які мають право розраховувати на певні свободи і форми захисту. Таким чином, різниця полягає в тому, як сформульовані гуманітарне право і договори з прав людини. Перше вказує на те, як сторона конфлікту повинна поводитися по відношенню до людей, які перебувають у її владі, в той час як право прав людини зосереджується на правах реципієнтів певного поводження [6].

Друга відмінність у зовнішньому вигляді текстів договорів полягає в тому, що гуманітарне право здається довгим і складним, тоді як договори з прав людини порівняно короткими і простими.

По-третє, у праві прав людини існує явище, яке є досить чужим для гуманітарного права, а саме: одночасне існування як універсальних, так і регіональних договорів, а також той факт, що більшість з цих договорів розрізняють так звані «громадянські та політичні права» та «економічними, соціальними і культурними» правами.

Юридична різниця між цими договорами полягає в тому, що «громадянські та політичні» вимагають негайного дотримання перелічених у них прав, тоді як «економічні, соціальні та культурні» зобов'язують державу вживати відповідних заходів для досягнення поступової реалізації цих прав. Ситуація ще більше ускладнилася з появою так званих прав людини «третього покоління», а саме універсальних прав, таких як право на розвиток, право на мир тощо. Іншими правами цієї категорії є, наприклад, право на мир або на гідне навколишнє середовище. [10] Зрозуміло, що ці фактори мають безпосередній вплив на якість життя людей або навіть на саме їхнє існування, але правові пуристи знову вказують на те, що їх не можна віднести до категорії прав людини, оскільки вони не можуть бути реалізовані судом, а також тому, що це конкретні відповідні юридичні обов'язки. Держави третього світу, зокрема зазначили, що для того, щоб мати можливість демонструвати належну повагу до економічних і соціальних прав, необхідні відповідні економічні ресурси, і що з цією метою економічні ресурси, і що для цього вони мають право на розвиток [8].

Основним виправданням подальшого застосування гуманітарного права є те, що більшість його норм мають на меті захист вразливих груп населення під час збройних конфліктів і що ці норми можуть застосовуватися на практиці лише тоді, коли вони застосовні до обох сторін. Крім того, як і філософія прав людини, гуманітарне право має своєю основною

передумовою застосовність захисту до всіх осіб, незалежно від того, чи сприймаються вони як «хороші» або «погані».

Сьогодні безсумнівно, що право прав людини доповнює гуманітарне право в ситуаціях збройних конфліктів. У міжнародній юриспруденції прецедентне право починаючи від доповіді Європейської комісії з прав людини щодо Північного Кіпру після турецького вторгнення і продовжуючи до пізнішої національної та міжнародної юриспруденції щодо палестинських територій, Іраку, Демократичної Республіки Конго чи Чечня не залишає жодних сумнівів щодо застосовності прав людини до ситуацій збройного конфлікту [12].

Якщо коротко то, ці режими збігаються, але вони не обов'язково створювались для тісної взаємодії щоб це відтворилося само по собі, потрібно запитати, як їх можна узгодити та гармонізувати. Як пише М. Боте: «події, можливості та ідеї є ключовими чинниками розвитку міжнародного права. Цей факт пояснює фрагментацію міжнародного права на велику кількість пов'язаних із питаннями договірних режимів, створених у певних випадках, для вирішення конкретних проблем, створених певними подіями».

Окрім спільного гуманістичного ідеалу, міжнародне право прав людини та міжнародне гуманітарне право мали мало спільного на початку свого відповідного розвитку. Теоретичні основи та мотивація двох правових норм відрізнялися. Обґрунтуванням сучасних прав людини є пошук справедливих стосунків між державою та її громадянами, щоб обмежити владу держави по відношенню до особи. Спочатку права людини були предметом конституційного права, внутрішньою справою між урядом та його громадянами [14]. Міжнародне регулювання було б сприйняте як втручання у виняткову сферу власності держави. За винятком захисту меншин після Першої світової війни, права людини залишалися предметом національного законодавства до закінчення Другої світової війни. Потім вони стали частиною міжнародного права, починаючи з прийняття Загальної декларації прав людини в 1948 році.

Гуманітарне право, зі свого боку, ґрунтувалося перш за все на взаємних очікуваннях двох сторін у війні та на уявленнях про лицарську та цивілізовану поведінку. Воно впливало не з боротьби претендентів на права, а з принципу милосердя - «inter arma caritas». Основною мотивацією був принцип гуманності, а не принцип прав, і його правовий розвиток став можливим через ідею взаємності між державами у ставленні до військ одна одної. Міркування військової стратегії та взаємності історично були центральними для її розвитку. Оскільки права людини були внутрішньою справою держав, міжнародне гуманітарне право, за самою своєю природою, укорінився у відносинах між державами, у міжнародному праві (навіть якщо деякі з його прецедентів, наприклад Кодекс Лібера, були спрямовані на громадянську війну) [12].

Загальна декларація прав людини, була призначена для мирних часів, оскільки мир був тим, чого прагнула досягти Організація Об'єднаних Націй. Оскільки чотири Женевські конвенції були сформульовані досить швидко наприкінці 1940-х років, все ще залишався простір для розвитку та вдосконалення, особливо для ситуацій неміжнародного збройного конфлікту. Але розвиток гуманітарного права зупинився після 19-ї Міжнародної конференції Червоного Хреста і Червоного Півмісяця в Нью-Делі в 1957 році. У той час як Конференція прийняла «Проект правил щодо обмеження небезпеки, що загрожує цивільному населенню під час війни», розроблений Міжнародним комітетом Червоного Хреста (МКЧХ), ініціатива не була реалізована [2].

З іншого боку, в Організації Об'єднаних Націй держави поступово почали наголошувати на актуальності прав людини під час збройних конфліктів. Ще в 1953 році Генеральна Асамблея посилалася на права людини у зв'язку з корейським конфліктом. Після вторгнення радянських військ до Угорщини в 1956 році Рада Безпеки ООН закликала Радянський Союз і владу Угорщини «поважати ... здійснення угорським народом основних прав і свобод людини». Особливо ситуація на Близькому Сході викликала бажання обговорювати права людини в ситуаціях збройного конфлікту.

У 1967 р. Рада Безпеки щодо окупованих територій - Після Шестиденної війни Ізраїль чітко заявив про те, що «важливі та невід'ємні права людини повинні поважатися навіть під час перипетій війни». Роком пізніше Тегеранська міжнародна конференція з прав людини відзначила вирішальний крок, завдяки якому Організація Об'єднаних Націй у принципі погодилася із застосуванням прав людини під час збройного конфлікту. Перша резолюція Міжнародної конференції під назвою «Повага та дотримання прав людини на окупованих територіях», закликав Ізраїль застосовувати як Загальну декларацію прав людини, так і Женевські конвенції на окупованих палестинських територіях. Далі була прийнята резолюція під назвою «Дотримання прав людини під час збройного конфлікту», в якій говорилося, що «навіть у періоди збройних конфліктів гуманітарні принципи повинні переважати» [7]. Це було підтверджено Резолюцією Генеральної Асамблеї 2444 від 19 грудня 1968 року з такою ж назвою, яка вимагає від Генерального секретаря підготувати доповідь про заходи, які необхідно вжити для захисту всіх осіб у часи збройного конфлікту. Його два звіти дійшли висновку, що документи з прав людини, особливо Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (МПГПП), який на той час навіть не набув чинності, надають більш повний захист людям під час збройного конфлікту, ніж Женевські конвенції поодиночі. Генеральний секретар навіть згадав про державну звітну систему відповідно до Пакту, яка ще не вступила в силу, що, на його думку, «може підтвердити значення щодо періодів збройних конфліктів», таким чином уже передбачаючи пізнішу практику Комітету з прав людини [1].

Згідно з двома доповідями Генерального секретаря ООН, у своїй резолюції про «Основні принципи захисту цивільного населення під час збройного конфлікту» Асамблея підтвердила, що «фундаментальні права людини, визнані міжнародним правом і викладені в міжнародних документах, продовжують повною мірою застосовуватися в ситуаціях збройного конфлікту». Приблизно в цей період один спостерігач писав: «дві норми права зустрілися, з певною швидкістю зливаються воедино і ... у ряді практичних випадків режим прав людини визначає загальний напрямок і цілі для перегляду право війни» [13].

Вічною проблемою МГП є забезпечення виконання його норм. Національні суди відіграють першочергову роль у забезпеченні дотримання законів війни, однак інколи вони можуть відмовитися від цього обов'язку, особливо коли вони надто віддають перевагу виконавчій владі у легітимізації її незаконних дій і політики. Ті, хто найбільше втратить, коли судова влада відмовляється від своєї ролі у нагляді за виконавчою владою, це ті, хто потребує її захисту в складних конфліктних ситуаціях, таких як антитерористичні операції. Крім того, з невизначеними принципами МГП, такими як пропорційність, суд також може виявитися не здатні виносити рішення щодо таких складних і часто політично підкреслених питань. Незважаючи на це, національні суди беруть участь у хорі голосів, які роблять внесок у джерела міжнародного права, оскільки їхні рішення кваліфікуються як «допоміжні засоби» згідно зі статтею 38 Статуту МС. Судове забезпечення виконання МГП через національні суди залишається важливим аспектом у забезпеченні розвитку МГП [3]. Як узгоджено застосовувати права людини та гуманітарне право в ситуаціях збройного конфлікту, все ще залишається предметом дискусії. Судова практика за останні кілька років суттєво змінила картину і, певною мірою, право постійно розвивається. Судова практика по конкретних справах, сподіваємося, дасть більше ясність з часом. На даний момент деякі сфери стають чіткішими, а в інших сферах закономірності з'являються, але не консолідується.

Соціальна держава, в умовах збройних конфліктів, зобов'язана не лише підтримувати внутрішню стабільність і добробут своїх громадян, але й забезпечувати виконання міжнародних норм, таких як міжнародне гуманітарне право (МГП) та міжнародне право прав людини (МППЛ). Це означає, що навіть в умовах війни держава повинна захищати основні права людей, зокрема право на життя, гідність і гуманне поводження. Соціальна держава має організувати систему, яка б забезпечувала захист тих, хто не бере участь у бойових діях, таких як цивільне населення, а також підтримку військ [15].

Важливою рисою соціальної держави є її зобов'язання захистити різні групи населення в умовах війни. Це може включати не лише надання гуманітарної допомоги, але й створення спеціальних умов для захисту жінок, дітей, людей з інвалідністю, біженців та інших категорій, які найбільше зростають під час конфліктів. такі зобов'язання забезпечення із принципом гуманності, який є основою міжнародного гуманітарного права. Крім того, міжнародні конвенції, що регулюють поведження з цивільними особами під час збройних конфліктів, вимагають від держави вживати заходів, щоб зменшити людські впливи та запобігти насильству проти беззахисних осіб [1].

Крім того, соціальна держава повинна активніше впроваджувати міжнародні стандарти у свою національну правову систему, зокрема ті, що стосуються прав людини та гуманітарного права. Це передбачає інтеграцію цих норм у національне законодавство, створення ефективних механізмів для моніторингу та забезпечення дотримання цих стандартів під час конфліктів, а також взаємодію з міжнародними організаціями, такими як ООН, для вирішення гуманітарних проблем. Важливо, щоб держава не тільки забезпечувала захист прав на своєму рівні, але й активно сприяла розвитку міжнародних ініціатив, спрямованих на захист прав людини в умовах війни.

Висновки. Підводячи підсумок, слід сказати, що природа міжнародного гуманітарного права, яка не базується на індивідуальних правах, ускладнює уяву, що воно може включати всі процесуальні права, які розвинулися в праві прав людини. Проте зростання обізнаності щодо застосування прав людини під час збройних конфліктів, а також посилення закликів до прозорості та підзвітності у військових операціях можуть сприяти посиленню захисту певних прав згідно з міжнародним гуманітарним правом.

Як ці дві норми права, які спочатку не передбачалися вступивши в такий тісний контакт, чи будуть жити в гармонії в ширших рамках міжнародного права, ще належить побачити з часом. Але ясно одне: повернення до повного розділення двох сфер неможливе. Потенційно послідовний підхід до тлумачення прав людини та гуманітарного права - зберігаючи їхні відмінні риси - може лише сприяти кращому захисту осіб у збройному конфлікті. Дійсно, у той час, коли, за оцінками, наразі в усьому світі існує понад сто збройних конфліктів, в яких беруть участь понад шістьдесят держав і сто недержавних збройних груп, як ніколи важливо приділяти увагу вдосконаленню правових інструментів які використовувалися для окреслення та регулювання цих відносин, будь то методи тлумачення договорів чи визначення юрисдикції.

Надзвичайно важливо, щоб договірні органи з прав людини приймали рішення на основі принципових схем, які можна передбачувати застосовувати. Це означає відмову від спокуси створити штучну узгодженість, тоді як краще визнати, що її немає. Це також означає протистояти спокусі заспокоїти держави, відроджуючи позиції, які не тільки повертають аспекти дискусії назад, але й приділяють недостатню увагу досвіду цивільних осіб, охоплених збройним конфліктом.

У цьому контексті соціальна держава грає важливу роль у забезпеченні прав людини під час збройних конфліктів, сприяючи впровадженню міжнародних гуманітарних стандартів у національне законодавство та практику. Вона повинна не тільки захищати своїх громадян від наслідків війни, але й активно співпрацювати на міжнародному рівні для створення ефективних механізмів моніторингу та захисту прав людини, що сприятиме зменшенню кількості цивільних осіб під час збройних конфліктів. Соціальна держава, орієнтуючись на принципи гуманності та соціальної справедливості, здатна забезпечити відповідальність і підзвітність у військових діях, а також захистити права найуразливіших груп населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Консультативна рада європейських суддів URL: <https://tm.coe.int/1680747664>
2. Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ): URL:<https://casebook.icrc.org/case-study/icty-prosecutor-v-tadic>

3. Міжнародне право в національному судочинстві: проблеми та перспективи URL:<https://yur-gazeta.com/golovna/mizhnarodne-pravo-v-nacionalnomu-sudochinstvi-problemi-ta-perspektivi.html>
4. Обов'язковість застосування судами України практики європейського суду з прав людини як джерела права URL:<http://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/302>
5. Судді ВС обговорили питання застосування міжнародного права в національному судочинстві URL:<https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1428076/>
6. Пленум вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ постановва 19.12.2014 № 13 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-14#Text>
7. Пріоритетність міжнародних договорів при вирішенні колізій у законодавстві: аналіз судової практики URL: http://lsej.org.ua/8_2022/48.pdf
8. Програма семінару з питань застосування норм міжнародного гуманітарного права (МГП) та міжнародного кримінального права (МКП) URL: https://newjustice.org.ua/wpcontent/uploads/2020/02/Curricula_NJ_IHL_ICL_2019_UKR-1.pdf
9. Роль міжнародних судових установ у формуванні та реалізації звичаєвого міжнародного права URL:<https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a9ff7d65-9cb1-4683-80da-c0ee38603a5b/content>
10. Decisions of national courts as sources of international law: An analysis of the practice of the ICTY URL: https://pure.uva.nl/ws/files/1898082/28359_decisions_of_national_courts.pdf
11. Domestic Application of International Law URL: <https://iici.global/0.5.1/wp-content/uploads/2018/03/icls-training-materials-sec-5-domestic-app-of-intl-law.pdf>
12. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code). 24 April 1863. <https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/liebercode-1863>
13. “National Courts, Domestic Democracy, and the Evolution of International Law”: A summary in the context of our current research URL:<https://www.ejiltalk.org/national-courts-domestic-democracy-and-the-evolution-of-international-law-a-summary-in-the-context-of-our-current-research/>
14. Journal of the History of International Law URL:<https://www.afri-ct.org/wp-content/uploads/2020/02/TD-DIPA-2-ONUMA-When-was-the-Law-of-International-Society-Born.pdf>
15. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf